

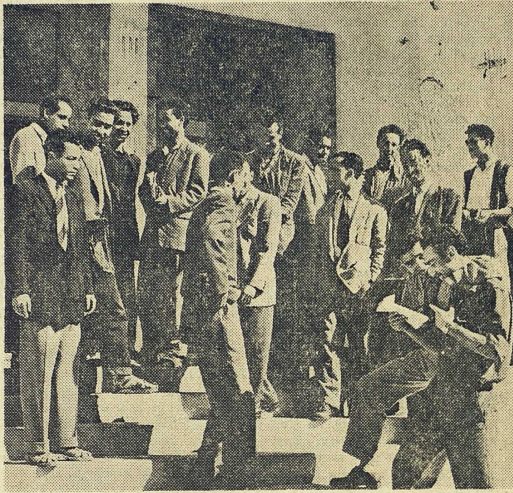
Några drag i marockansk politik

PÅ MAROCKOS grundläggande ekonomiska problem skall jag av brist på såväl förmåga som faktisk kunskap inte gå in. Svårigheterna är uppenbara, om också mindre stora än i många andra underutvecklade länder: miljoner jordbrukarfamiljer lever på existensminimum, till stor del på grund av att teknisk kompetens och tekniska resurser saknas, arbetslösheten i de större städerna beräknas till 20 procent och hålls konstant genom flykten från landsbygden, de av papp, plåt och säckväv byggda ruckelstäderna erinrar om Johannesburg och Hongkong. Det gäller att förbättra det bestående och att samtidigt bereda nya arbetstillfällen; befolkningstillväxten på mellan 20 och 25 promille om året medför att årligen tre hundra tusen människor söker sig in i arbetslivet och att omkring hälften av befolkningen är under tjugu år. Regeringens politik går ut på att genom subsidier från västerländska stater och genom gynnande av utländska investeringar höja produktion och levnadsstandard. Denna politik skiljer sig, såsom redan anmärkts, från oppositionspartiernas programmatiska deklamationer: hos Istiqlal finner man främst en förening av nationalism och mot det främmande inflyttandet riktad antikapitalism, hos UNFP socialism och likställighetskrav utan inslag av nationell extremism. Utländska iakttagare är benägna att i regeringens (eller kungens) moderata politik se den enda för närvarande framkomliga vägen.

Förhållandet till den gamla

okkupationsmakten Frankrike har, trots ständiga tvister i detaljer, varit någorlunda gott. Av de 400 000 fransmännen (utom armén) i Marocko för tio år sedan beräknas mindre än hälften vara kvar — medan 100 000 marockaner är bosatta i Frankrike. Samstämmigt försäkras att hat mot fransmännen inte finns inom någon befolkningsgrupp; alla ämbetsmän, politiker och intellektuella talar franska, och en stor del av dem har fått sin utbildning i Frankrike. I planen för obligatorisk skolundervisning under sex år, i princip avsedd att nu genomföras, ingår franska jämte arabiska på nästan lika villkor som skolämne, en anordning som mött kritik blott från Istiqlalpartiet. Vid Rabatuniversitetet, vars elevantal närmar sig 10 000, är franska eller i Frankrike utbildade lärare dominerande. Bland de privata kungliga rådgivarna (les amis du Roi) är många fransmän. I vad mån läget är annorlunda än i Algeriet och Tunisien kan jag inte bedöma. Marockaner påstår ofta att det goda förhållandet till Frankrike och fransmännen delvis betingas av att Marocko alltid formellt bevarade en viss självständighet, att fransmännen aldrig ägde mer än en ringa del av landets jord och att frigörelsekampen var vida mindre omfattande, grym och förlustbringande än i Algeriet (under Abd-el-Krims uppror i början av 20-talet omfattade dock okkupationsarmén över 300 000 man jämte ett liknande antal marockanska legosoldater). Att den franska okkupationen påskyndade den tekniska och materiella utvecklingen synes vara allmänt erkänt. Som överallt under nya regimer har man i stor utsträckning ändrat ort- och gatunamn, men till min förvåning möter fortfarande många franska namn, till och med en Avenue Delcassé till minne av den man som genomförde den stora överenskommelsen med England 1904 och därmed förberedde det marockanska protektoratet.

I författningstexterna talas om att Marocko är en "arabisk" och "muhammedansk" stat, att det är "en del av Magreb", att det eftersträvar afrikansk enhet. Härmed antyds en rad samhörigheter och en vilja att stärka dem genom politiska aktioner. Tankarna har säkerligen en viss popularitet, annars skulle de knappast höra till den officiella fraseologin; i politiska sammanhang är det övligt att prisa arabisk, nordafrikansk, muhammedansk och afrikansk gemenskap. Men fyra så pass skilda samhörighetslinjer är i och för sig svåra att driva, och det kan ifrågasättas om någon av dem har någon större betydelse för den

Något hat till den gamla okkupationsmakten Frankrike tycks inte existera inom någon befolkningsgrupp, skriver Herbert Tingsten i sin sista artikel från Marocko. Vid universitetet i Rabat, som har nära 10 000 elever, är franska eller i Frankrike utbildade lärare dominerande, och franska ingår jämte arabiska på nästan lika villkor som skolämne i planen för obligatorisk skolundervisning under sex år. — Bilden: en grupp studenter utanför Rabatuniversitetet.

marockanska politikens utformning.

Vad Magreb eller Nordafrika (Marocko, Algeriet, Tunisien) angår är tydligt att samhörighetstanken framhävdes särskilt starkt under självständighetskampen; man erinras om att talet om nordisk enhet i Sverige firade sina största triumfer under andra världskriget med Finland i krig mot Ryssland i öster och Danmark och Norge okuperade av Tyskland i söder och väster. Nu är de tre Magrebstaterna självständiga; i var och en av dem har en växande grupp av politiker och ämbetsmän "vested interests" i det bestående, och enhetsproblemet saknar all aktualitet. Gränstvisten mellan Algeriet och Marocko i höstas ger inte intrycket av någon ovillkorlig gemenskapskänsla, även om dess biliggande beledsagades av uttalanden om samhörighet. Ingen politisk riktning i Marocko lär

tänka sig en nordafrikansk union som ett arbetsmål, även om tanken dras fram vid alla högtidliga tillfällen och särskilt understryks i Istiqlals propaganda.

Med den "arabiska" tanken, symboliserad mer än förkroppsligad i arabligan, lär det åtminstone för Marockos del förhålla sig på samma sätt. Det är tydligt att den marockanska regeringen verkar för en mildring av de till stor del i fientlighet mot Israel uttryckta panarabiska strävande-

na; senast markerades detta av kung Hassan vid mötet i Kairo i januari. De politiker från skilda läger som jag samtalade med — liksom alla intellektuella utanför politiken — talar med en blandning av likgiltighet, mistro och kanske på nationalisthåll någon avund om Nassers politik. Att Marocko, utom möjligen med en pliktskyldig välsignelse, skulle stödja en arabisk aktion mot Israel synes otänkbart; snarare kan Marocko, i den mån dess hållning spelar någon roll, antas verka återhållande. Det bör nämnas att judar i Marocko numera fritt får utvandra till Israel och att omkring halva den judiska befolkningen (1959 uppskattad till 250 000) begagnat sig av denna möjlighet; det är nästan uteslutande fattiga judar som utvandrat, med understöd från Israel. Mina sagesmän, judar och andra, förklarar att alla ansatser till aggressiv antisemitism saknas i Marocko. Om detta påstående är generellt hållbart kan jag inte bedöma, men några officiella försök att misstänkliggöra judarna

— såsom i Algeriet — har i varje fall inte förekommit.

På de än mera vaga och utopiska — och därjämte motsägande — fraserna om muhammedansk och afrikansk enhet skall jag inte gå in. Uttryck av denna typ kan naturligtvis vara brukbara i bankettstil eller för att förgylla bestämda åtgärder, men

tankarna bakom dem är inte, eller inte ännu, politiskt motivbildande.

För Marocko finns på alla de berörda punkterna en speciell svårighet. I författningen sägs monarken vara garant för Marockos "autentiska gränser". Vad menas med autentiska? Innebordeen av ordet är oklar och omstridd, men säkert är att de "autentiska" gränserna är andra än de nu existerande och att bestämmelsen innefattar anspråk på den från Frankrike nyligen lösgjorda självständiga staten Mauretaniens (med 727 000 invånare 1961) sydväst om Marocko. Med åberopande av historiska skäl — som tycks mig ännu mera långsökta än dylika skäl i politiska sammanhang brukar vara — har Marocko systematiskt i Förenta nationerna och vid skilda konferenser hävdad att Mauretaniens egentligen är en del av Marocko och borde återgå till hemlandet. Detta anspråk har lett till tvister och diplomatiska brytningar med andra afrikanska och arabiska stater som erkänner Mauretaniens suveränitet. Kungen och regeringspartiet driver kravet, men med måtta; man säger sig blott vilja använda fredliga medel och synes närmast avse en folk-

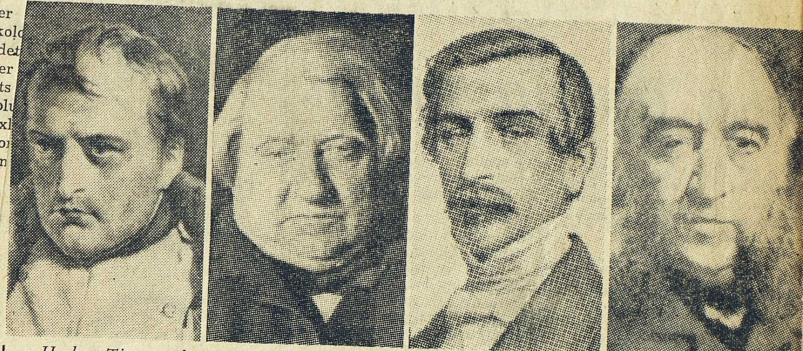
omröstning i Mauretaniens. Det nationalistiska Istiqlal tar upp saken med stor skärpa, stundom i nästan krigiska ordalag, och kräver även andra områden i Västafrika. Det radikala partiet UNFP står likgiltigt eller skeptiskt till aktionen, och vid samtal med ledande män inom partiet får jag intrycket att man anser den nationalistisk på gränsen till det löjligen och absurda. Frågan om Mauretaniens kan inte väntas bli en stor politisk sak, blott ett av de otaliga irritationsmoment av andra klass som gör de i Marockos författning proklamerade samhörigheterna till illusioner.

HERBERT TINGSTEN

Tidigare artiklar i denna serie har varit införda i Dagens Nyheter den 1 och 5 mars.

95/3 Regirer och skolor i Frankrike

DE HÄRSKANDE behöver kets stöd eller samtycke, skolor måste därför inskräpa värde det bestående — dessa satsar tidigt och medvetet godtagits tillämpats i de många revolutionernas Frankrike. Regimväxlingarna har åtföljts av skolreformer eller åtminstone av väsentliga ändringar i undervisningens och innehåll. Till stor del har blemmet varit ett problem om hållandet mellan stat och kyrka och denna principiella sida har talj belysts i historiska underrättelser (Debidour, Dansette), därjämte har den historiska politiska undervisningen — så ganska oberoende av relationer mellan regim och religion — anpassats efter makt, blivit ett redskap för de sty-

Herbert Tingsten kommer i några artiklar att redogöra för skolpolitiken i Frankrike. Han inleder här med att skildra den historiska och politiska undervisningens anpassning efter maktläget från Napoleontiden till den tredje republiken. I porträttraden ses från vänster Napoleon I, filologen och religionshistorikern Ernest Renan, Napoleon III och politikern Jules Ferry.

eller i varje fall givits en sådan karaktär att den inte blir farlig för de styrande. Det är främst denna begränsade, såvitt jag vet aldrig mera utförligt och systematiskt behandlade fråga som jag här skall beröra i några artiklar. Om någon mera ingående framställning är naturligtvis inte tal: det gäller blott att redovisa en del uppgifter och tendenser som faller i ögonen vid genomgången av ett par hundra skolböcker (på valda kritiska punkter) för tiden från det första kejsardömet till femte republiken.

Den Napoleonska skolpolitiken var mer än någon senare regims präglad av den vilja att forma en lydlig nation som vi numera förbinder med ett totalitärt statsskick. De stora, för framtiden grundläggande universitets- och gymnasie-reformerna gick ut på likriktning av militär typ, hela undervisningen var avsedd att stärka härskarens grepp över de behärskade. Klarläggande är Napoleons uttalande inför Conseil d'Etat: "Mitt huvudsakliga syfte med inrättandet av en undervisande kår (corps enseignant) är att få ett medel att dirigera de politiska och moraliska åsikterna."

Detta syfte vanns delvis genom att kyrkan — vid denna tid och fram till tredje republiken den lägre undervisningens främsta bärare — efter konkordatet blev regimens språkrör. Den sk kejserliga katekesen, godtagen och använd av prästerskapet, är i sin

schematisering av den gamla läran om överhetens gudomliga ursprung kanske historiens mest perfekta exempel på förening av religiös och politisk propaganda. Vår för skall man älska och lyda kejsaren? frågas det. "Därför att Gud, genom att överhoppa vår kejsare med anlag för fredens och krigets värv, har gjort honom till vår herre och till sin avbild på jorden. Att hedra och tjäna vår kejsare är alltså att hedra och tjäna Gud själv..." "Vad skall man tänka om dem som felar i plikten mot sin kejsare?" "Enligt Paulus motsstår de den ordning som upprättats av Gud själv och är hemfallna till evig fördömdelse." — Inom de högre skolorna och vid universiteten framställdes kejsaren som på en gång revolutionens fullbordare och övervinnare, och framför allt förkunnades hans personliga överlägsenhet, bevisad genom att han skapat inre fred och ständigt besegrade Frankrikes fiender. Napoleon som övermänskliga var ett centralt tema i historia och filosofi. Denna undervisning, som var av samma art som den tyska under Hitler och den ryska under Stalin — i Italien under Mussolini gick man inte fullt så långt —, bidrog till att 35 år senare föra brorsonen till presidenturen och kejsartronen.

Restaurationen 1814 (1815) medförde, under bevarande av det nära sambandet med kyrkan, ett fullständigt omslag. Kyrkan arbetade